

Peningaþvætti

Vápættir í starfsemi þar sem mikið
er um reiðufjárnotkun

Almennt

Lögaðilar og einstaklingar sem í atvinnuskyni eiga viðskipti sem greitt er fyrir með reiðufé, hvort sem viðskiptin fara fram í einni greiðslu eða fleiri sem virðast tengjast hver annarri, að fjárhæð 10.000 evrur eða meira miðað við opinbert viðmiðunargengi eins og það er skráð hverju sinni, falla undir gildissvið laga nr. 140/2018 um aðgerðir gegn peningabætti og fjármögnum hryðjuverka, sbr. s-lið 1. mgr. 2 gr. laganna, og teljast því vera tilkynningarskyldir aðilar í skilningi laganna.

Ýmsar aðferðir og hættumerki (e. red flags) eru þekkt við að þvætta fé, m.a. út frá dómaframkvæmd, rannsóknnum, fræðiritum og innlendu sem og erlendu leiðbeiningaefni. Jafnframt hefur það sýnt sig að ýmsir veikleikar eru í starfsemi lögaðila hvað viðkemur áhættu við að taka á móti reiðufé. Er möguleiki á að starfsemi sé með því notuð við að þvætta fé. Hér á eftir eru nefnd dæmi um hættumerki sem tengjast peningabætti og fjármögnun hryðjuverka í tengslum við notkun reiðufjár. Hafa skal í huga að þessi dæmi eru til viðmiðunar og ekki tæmandi talin. Þrátt fyrir að eitthvað af eftirfarandi hættumerkjum eigi við tiltekinn viðskiptavin getur það átt sér eðlilegar skýringar, en gefur þó tilefni til frekari skoðunar. Tilkynningarskyldir aðilar þurfa því ávallt að meta áhættu með heildrænum hætti þar sem eitt hættumerki þarf ekki að færa viðskiptavin upp eða niður um áhættuflokk.

Hvers vegna nota brotamenn reiðufé?

Aðferðir við að þvætta ávinning refsiverðrar háttsemi eru margvíslegar. Sameiginlegir þættir þeirra eru:

- Þörf á því að hafa beinan eða óbeinan ráðstöfunarrétt yfir ávinningi af refsiverðri háttsemi.
- Þörf á því að umbreyta formi ávinnings til þess að annað hvort draga úr umfangi reiðufjár sem stafar af refsiverðri háttsemi eða til að fela uppruna þess. Ólíkt peningum sem fluttir eru rafrænt er erfitt að greina uppruna reiðufjár og raunverulegan eiganda þess. Reiðufjárnotkun er ekki sjálfgefin aðferð við peningabætti, né er notkun þess ólögleg, heldur er það löglegur greiðslumáti sem gerir brotamanni kleift að koma ólöglegum ávinningi inn í efnahagskerfið með minni áhættu en með notkun annarra leiða.

Hættumerki varðandi viðskipti eða viðskiptavini:

- Ófullnægjandi upplýsingar eru veittar um þá aðila sem koma að viðskiptum.
- Reynt er að dylja raunverulegt eignarhald fjármuna í viðskiptum.
- Viðskipti eiga sér stað án þess að viðskiptavinur skoði hinn keypta hlut.
- Viðskipti virðast hvorki hafa lagalegan né fjárhagslegan tilgang.
- Andlag viðskipta er verðlagt óvenjulega hátt eða lágt.
- Viðskipti eru óvenjuleg með tilliti til aldurs viðskiptavinar.
- Viðskipti milli sömu aðila fara fram ítrekað og á stuttum tíma.
- Viðskiptavinur afhendir gölluð, röng eða fölsuð gögn.
- Viðskiptavinur er þekktur brotamaður, hefur fengið dóm eða hefur stöðu sakbornings hjá lögreglu í málum sem geta verið frumbrot peningabættis.
- Viðskiptavinur hefur tengsl við þekkta brotamenn.
- Viðskiptavini er í mun að flýta viðskiptum.

Reiðufé í umferð á Íslandi

Notkun reiðufjár hér á landi miðað við greiðslukort er lítil. Í lok október 2025 voru 481.000 innlend greiðslukort í notkun. Þá er notkun reiðufjár hér á landi lítil á alþjóðlegan mælikvarða og hefur orðið vöxtur á rafrænu greiðslufyrirkomulagi. Í lok september 2025 var reiðufé í umferð um 63 ma.kr.

„Gervi“ fyrirtæki

Algeng aðferð brotamanna/-hópa er að nota félög í starfsemi þar sem reiðufjárviðskipti eru algengari en ella. Slík félög eru hentug til þess að fela uppruna fjár enda blandast ólögmætt fé lögmætu fé úr starfseminni. Brotamenn geta komið sér upp slíkri starfsemi en þá er ósvarað hvaðan reiðufé kom upphaflega. Því er algengara að brotamenn kaupi rekstur sem þegar er í gangi og dylji raunverulegt eignarhald, t.d. þar sem þriðji aðili er skráður eigandi eða kemur fram fyrir hönd þess fyrirtækis.

Peningasendingar

Peningasendingar eru sending fjármuna frá einum aðila til annars sem fær þá samsvarandi upphæð afhenta til ráðstöfunar. Engir íslenskir aðilar stunda slíka starfsemi en hér á landi hafa starfað umboðsaðilar erlendra greiðslustofnana sem stunda peningasendingar og fylgir því hættu á peningabætti.

Þjónusta greiðslustofnana og umboðsaðila þeirra sem stunda peningasendingar byggir að mörgu leyti á viðskiptum með reiðufé og kann að gera viðskiptamönnum kleift að millifæra reiðufé í nafnleysi, með hraðvirkum hætti. Í slíkri starfsemi er mikið um einskiptis viðskipti. Þar af leiðandi er ekki eiginlegt viðskiptasamband til staðar og getur því verið erfitt að leggja mat á hvort hegðun viðskiptavinar sé óvenjuleg eða grunsamleg. Brotahópar nota oft svokallaða „strumpun“ (e. smurfing) við peningasendingar en þá flytja margir aðilar fjármagn í smærra magni í einu og ná með því að flytja mikið magn fjármagns án þess að eftirlitsaðilar eða rekstraraðilar verði þess varir.

Önnur aðferð sem brotamenn nota er að komast yfir fyrirtæki sem sjá um peningasendingar milli landa. Með því móti er hægt að senda peninga án þess að vekja athygli þar sem áreiðanleikakönnun er ekki framkvæmd, ekki er haldið utan um viðskiptin eða notast er við fölsuð gögn.

Dýrar vörur

Ein leið sem brotamenn hafa notað til þess að fela ávinning af brotastarfsemi er að kaupa dýra muni og eignir. Nokkur lönd í Evrópu hafa innleitt hámarksupphæð við greiðslu í reiðufé til þess að sporna gegn peningabætti. Á Íslandi er ekkert slíkt hámark í gildi en þeir sem taka við reiðufé í greiðslum umfram 10.000 evrur teljast vera tilkynningarskyldir aðilar skv. s-lið 1. mgr. 2. gr. laga nr. 140/2018, líkt og áður kom fram. Þar af leiðandi eru kaup á dýrum munum leið til þess að koma ólögmætu fé í umferð, auðvelda smygl og jafnvel mynda hagnað fyrir viðkomandi.

Fasteignir

Fjárfesting í fasteignum er algeng aðferð til að þvætta ólögmætan ávinning. Um leið og fasteign, sem keypt hefur verið fyrir ólögmætan ávinning er seld, hefur ávinningurinn verið þvættaður. Sá möguleiki er fyrir hendi að fasteignir séu seldar á milli tengdra aðila/brotamanna þar sem kaupverð er óvenjulegt og greitt er að hluta eða í heild með reiðufé. Einnig eru dæmi um að lán til fasteignakaupa séu tekin sem greidd eru upp á stuttum tíma. Greiðslufyrirkomulag með óvenjulegum hætti, t.d. með skuldauppgjöri eða öðru andlagi en peningum/lánum (t.d. bifreiðum eða öðrum lausafjarmunum), kann að benda til þess að fjármuna hafi verið aflað með ólögmætum hætti.

Veðmál, happdrætti, Lottó og spilakassar

Tvenns konar veðmál eru í boði á Íslandi, annars vegar Lengjan og hins vegar 1x2. Kaup á netinu geta eingöngu farið fram með viðurkenndu kreditkorti. Kaup á miðum hjá söluaðila geta farið fram hvort sem er með greiðslukorti eða reiðufé og í hinu síðarnefnda felst áhætta. Jafnframt er hægt að leggja háar fjárhæðir á lága stuðla um lengri tíma. Þó ber að hafa í huga að vinningar yfir 25.000 kr. fást eingöngu greiddir hjá rekstraraðila og inn á bankareikning þess sem framvísar miða. Í ljósi þess að hægt er að spila fyrir reiðufé í spilakössum eykst hættan á peningabætti.

Varnir gegn misnotkun

- Aukin fræðsla um skyldur rekstraraðila á grundvelli laga nr. 140/ 2018 um aðgerðir gegn peningabætti og fjármögnun hryðjuverka og laga nr. 68/2023 um framkvæmd alþjóðlegra þvingunaraðgerða og frystingu fjármuna.
- Setja verklag um móttöku á reiðufé, t.d. hámark sem tekið er á móti og/eða skráningu á persónuupplýsingum samhliða móttöku á reiðufé.
- Neita að taka á móti reiðufé vegna kaupa á dýrum vörum eða þjónustu.
- Vera meðvituð um hvort aukning sé fjölda greiðslna eða magni greiðslna í reiðufé.
- Tryggja að allir starfsmenn séu nægilega meðvitaður um hættumerki og hafi fullnægjandi heimild til að neita að taka á móti því ef svo háttar til.
- Verklag, framkvæmd og innri endurskoðun sem tryggir áhættuflokkun viðskiptavina og fullnægjandi framkvæmd áreiðanleikakannana þegar fjárhæðarmörkum s-liðar 1. mgr. 2. gr. laga nr. 140/2018 er náð.
- Verklag og verkaskipting sem tryggir að tilkynnt sé um öll grunsamleg viðskipti.
- Aukin vitund um nýjar áhættur og ný hættumerki.

Hafðu samband við ríkisskattstjóra ef það eru einhverjar spurningar sem vakna um aðgerðir gegn peningabætti eða fjármögnun hryðjuverka.

